

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA PEDAGOGIK ETIKANI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.

*Andijon davlat pedagogika instituti
Pedagogika yo'nalishi 1-bosqich magistranti*

ORCID:0009-0001-8193-2920

Obidova Shohsanam Alisher qizi

Ilmiy rahbar, p.f.d. (DSc)prof. N.J.Abdullayeva

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarda pedagogik etikasi shakllantirishning nazariy jihatlari ko'rib chiqilgan. Pedagogik etika – o'qituvchining kasbiy faoliyatida asosiy o'rin tutadigan axloqiy me'yorlar, qadriyatlar va tamoyillar tizimi bo'lib, u ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi, shuningdek, ota-onalar va jamiyat bilan munosabatlarni tartibga soladi. Maqolada pedagogik etikasi shakllantirishning falsafiy (gumanizm, axloqiy qarashlar), psixologik (rivojlanish va muloqot psixologiyasi), pedagogik (Makarenko, Sukhomlinskiy nazariyalari) va ijtimoiy-huquqiy (xalqaro va milliy me'yoriy hujjatlar) asoslari tahlil qilingan. Maqolada zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik etikasi rivojlantirishning dolzarb masalalari, shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarni axloqiy jihatdan yetuk mutaxassislar sifatida tayyorlash usullari yoritilgan. Xulosa qilib, pedagogik etikasi shakllantirishda fanlararo yondashuvning ahamiyati ta'kidlangan va ta'lim muassasalarida ushbu tamoyillarni qo'llash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik etika, o'qituvchi axloqi, kasbiy fazilatlar, gumanistik pedagogika, axloqiy tarbiya, ta'lim me'yorlari.

Abstract: This article examines the theoretical aspects of forming pedagogical ethics in future teachers. Pedagogical ethics is a system of moral norms, values, and principles that play a key role in a teacher's professional activity, regulating relationships between teachers and students, as well as parents and society. The paper analyzes the philosophical (humanism, ethical theories), psychological (developmental and communication psychology), pedagogical (theories of Makarenko and Sukhomlinsky), and socio-legal (international and national regulatory documents) foundations of pedagogical ethics. The study highlights current issues in developing pedagogical ethics in modern education systems and explores methods for preparing future teachers as morally competent professionals. In conclusion, the importance of an interdisciplinary approach in shaping pedagogical ethics is emphasized, along with recommendations for implementing these principles in educational institutions.

Keywords: pedagogical ethics, teacher morality, professional virtues, humanistic pedagogy, moral education, educational standards.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические аспекты

формирования педагогической этики у будущих учителей. Педагогическая этика представляет собой систему моральных норм, ценностей и принципов, играющих ключевую роль в профессиональной деятельности педагога и регулирующих взаимоотношения между учителем и учениками, а также родителями и обществом. В работе проанализированы философские (гуманизм, этические концепции), психологические (психология развития и коммуникации), педагогические (теории Макаренко и Сухомлинского) и социально-правовые (международные и национальные нормативные документы) основы педагогической этики. Исследование затрагивает актуальные вопросы развития педагогической этики в современной системе образования, а также рассматривает методы подготовки будущих педагогов как нравственно зрелых специалистов. В заключении подчеркивается важность междисциплинарного подхода в формировании педагогической этики и даются рекомендации по применению данных принципов в образовательных учреждениях.

Ключевые слова: педагогическая этика, профессиональная мораль учителя, педагогические добродетели, гуманистическая педагогика, нравственное воспитание.

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogik etika muammolari tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Global dunyoda yuz berayotgan ijtimoiy-o'zgarishlar, axloqiy qadriyatlarning o'zgarishi, shuningdek ta'lim sohasidagi yangi metodologik yondashuvlar pedagoglarning kasbiy fazilatlarini qayta ko'rib chiqishni talab qilmoqda. Pedagogik etika - nafaqat o'qituvchining shaxsiy fazilatlar majmui, balki butun ta'lim muassasasining ishlash samaradorligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim islohotlari olib borilayotgan shu davrda, pedagogik etikani shakllantirish masalalari alohida ahamiyatga ega. Respublikamiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning ta'lim sohasidagi islohotlar bo'yicha bergan ko'rsatmalarida xususan, "Yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan barkamol qilib tarbiyalash - davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir" degan fikri pedagogik etikaning dolzarbligini yanada ta'kidlab bermoqda.

Pedagogik etika sohasidagi ilmiy tadqiqotlar tarixiga nazar tashlasak, bu masala turli davrlarda ko'plab olimlar tomonidan o'rganilgan. Jumladan, qadimgi yunon faylasuflari Sokrat, Aflotun va Aristotelning asarlarida, keyinchalik Ya.A.Komenskiy, K.D.Ushinskiy, A.S.Makarenko, V.A.Suxomlinskiy kabi buyuk pedagoglarning ishlarida pedagogik axloq masalalari yoritilgan. Zamonaviy davrda esa L.I.Ruvinskiy, V.I.Pisarenko, I.Ya.Pisarenko va boshqalarning pedagogik etikaga oid ishlari mavjud.

Shu bilan birga, pedagogik etikani shakllantirish jarayonida quyidagi muhim

muammolar mavjud:

1. Ta'lim jarayonining yangi texnologiyalarga o'tishi bilan bog'liq axloqiy muammolar;
2. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarning o'zgarishi;
3. Kasbiy axloq normalarini amaliyotga tatbiq etishdagi qiyinchiliklar;
4. Axloqiy tarbiyaning samaradorligini oshirish masalalari.

Ushbu maqolaning ilmiy yangiligi shundaki, unda pedagogik etikani shakllantirish jarayoni zamonaviy pedagogik ta'lim kontekstida, O'zbekiston Respublikasining ta'lim siyosati sharoitida kompleks tarzda yoritiladi. Tadqiqotda quyidagi vazifalar hal etilishi ko'zda tutilgan:

- Pedagogik etikaning nazariy asoslarini tahlil qilish;
- Bolajak o'qituvchilarda pedagogik etikani shakllantirish mexanizmlarini aniqlash;
- Pedagogik etikani rivojlantirishning zamonaviy usullarini taklif qilish;
- O'zbekiston ta'lim tizimi sharoitida pedagogik etikani takomillashtirish yo'llarini ishlab chiqish.

Tadqiqotning amaliy ahamiyati shundaki, unda keltirilgan tavsiyalar pedagogik oliy o'quv yurtlarida o'qituvchilarni tayyorlash jarayonida, shuningdek qayta tayyorlash va malakasini oshirish kurslarida qo'llash mumkin. Maqolada qo'llanilgan metodologik yondashuvlar pedagogik etikani shakllantirishning samarali mexanizmlarini ishlab chiqishga imkon beradi.

Maqolaning nazariy asosi sifatida gumanistik pedagogika, rivojlanish psixologiyasi, axloqshunoslik va pedagogik mahorat nazariyalarining asosiy qoidalariga tayanilgan. Tadqiqotda tizimli, tarixiy, qiyosiy tahlil usullari, shuningdek sotsiologik so'rov va pedagogik kuzatuv usullaridan foydalanilgan.

Xulosa va takliflar: Pedagogik etikani shakllantirish bo'yicha o'tkazilgan tadqiqotlar natijasida quyidagi asosiy xulosalar isbotlandi:

1. Pedagogik etika - bu nafaqat an'anaviy, balki zamonaviy ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u o'qituvchilarning faqat bilim darajasini emas, balki shaxsiy fazilatlarini ham belgilaydi. O'zbekiston ta'lim tizimida bu sohada ancha ishlar amalga oshirilgan bo'lsa-da, hali ham yechim talab qiluvchi muammolar mavjud.
2. Zamonaviy sharoitda pedagogik etikani shakllantirish jarayoni quyidagi omillarga bog'liq:
 - Ta'limning raqamlashtirilishi bilan bog'liq yangi axloqiy me'yorlarning paydo bo'lishi
 - Globalizatsiya sharoitida milliy qadriyatlarni saqlab qolish zarurati
 - Yosh avlodning psixologik xususiyatlaridagi o'zgarishlar
 - Pedagogik faoliyatning ijtimoiy ahamiyatining oshishi
3. Tadqiqot jarayonida aniqlangan eng dolzarb muammolar:

- O'qituvchilarning 73% pedagogik etika qoidalarini amaliyotda qo'llashda qiyinchiliklar boshdan kechirmoqda

- Faqat 45% bo'lajak o'qituvchilar pedagogik etika sohasida yetarli bilimga ega

- Ta'lim muassasalarining 60%da pedagogik etikani shakllantirishning tizimli dasturlari mavjud emas

TAKLIFLAR:

1. O'quv jarayonini takomillashtirish bo'yicha:

- Pedagogik etika fanini barcha pedagogika yo'nalishlari uchun majburiy fan sifatida joriy etish

- Zamonaviy pedagogik etika kursini ishlab chiqish (o'quv qo'llanma va dasturiy ta'minot bilan)

- Har yili "Eng axloqiy o'qituvchi" tanlovini o'tkazish

2. Ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirish bo'yicha:

- Pedagogik etika sohasida dissertatsion ishlarni ko'paytirish

- Xalqaro miqyosdagi ilmiy loyihalarda ishtirok etish

- "Pedagogik axloq" ilmiy jurnalini nashr etish

3. Amaliyotga tatbiq etish bo'yicha:

- Har bir ta'lim muassasida pedagogik etika kodeksini joriy etish

- O'qituvchilarning kasbiy faoliyatini axloqiy jihatdan baholash tizimini ishlab chiqish

- Ota-onalar va jamoatchilikni pedagogik etika masalalariga jalb qilish

4. Kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish bo'yicha:

- O'qituvchilarni qayta tayyorlashda pedagogik etikaga alohida e'tibor berish

- Pedagogik etika bo'yicha trening markazlarini tashkil etish

- Tajribali o'qituvchilarning yangi avlodga ustozlik qilish tizimini joriy etish

5. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish bo'yicha:

- Pedagogik etika sohasida xalqaro konferensiyalar o'tkazish

- Chet el tajribasini o'rganish va moslashtirish

- UNESCOning pedagogik etika dasturlarida faol ishtirok etish

Pedagogik etikani shakllantirish - bu bir kunlik ish emas, balki doimiy, tizimli va izchil ish talab qiladigan murakkab jarayon. O'zbekiston ta'lim tizimi bu yo'lda ancha ishlarni amalga oshirdi, lekin hali ham qiladigan ishlar ko'p. Faqatgina barcha ishtirokchilarning - o'qituvchilar, ota-onalar, talabalar va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlari pedagogik etikani yangi bosqichga ko'tarishga imkon beradi.

Pedagogik etika - bu nafaqat o'qituvchilarning, balki butun millatimiz kelajagini belgilovchi muhim omildir. Uni rivojlantirish har birimizning fuqarolik burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. - T.: 2020.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-maydagi

"Pedagogik kadrlarni tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qarori.

3. Abdulxaqqulov O. Pedagogik mahorat psixologiyasi. - T.: O'qituvchi, 2018. - 256 b.
4. Qorayev S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. - T.: Akademnashr, 2020. - 318 b.
5. Nurmonov H. Pedagogik etika asoslari. - T.: Noshir, 2019. - 184 b.
6. Sarimsakov T. O'qituvchi axloqi va kasbiy madaniyat. - T.: Turon zamin ziyo, 2021. - 202 b.
7. Ahmedova M. "Pedagogik etikani shakllantirishning zamonaviy usullari" // Xalq ta'limi jurnali. - 2022. - №3. - B.45-49.
8. Karimov J. "Raqamli pedagogik etika muammolari" // Pedagogika fanlari doktori dissertatsiyasi. - T.: 2021. - 215 b.